

قابلیت‌های توسعه اکوتوریسم در روستاهای کوهستانی شهرستان مراغه

فضل اله اسمعیلی^{*}، مهدی خداداد^۱، فاطمه عزیزی^۲

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور تهران. ایران

۲. کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان.

۳. دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران.

DOI: 10.22034/mpsh.2023.360961.1013

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۳

چکیده

اکوتوریسم روستایی یکی از اجزای مهم صنعت گردشگری به شمار می‌آید و باعث شکوفایی و رشد اقتصادی روستاها می‌گردد. گردشگری روستایی با ایجاد فرصتی راهبردی سبب تنوع اقتصاد جوامع محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش سطح رفاه و افزایش درآمد در روستاها شده و باعث ثبات و استقرار جمعیت در روستاها و جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه، حفظ تعادل اکولوژیکی منابع طبیعی و حفظ ویژگی‌های فرهنگی روستا می‌شود. بر این اساس پژوهش حاضر با هدف برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه اکوتوریسم شهرستان مراغه با رویکرد توسعه پایدار روستایی پرداخته است. روش بکار رفته در این پژوهش ترکیب مدل برنامه‌ریزی استراتژیک SWOT بوده است. جامعه آماری پژوهش مسئولان محلی و ساکنان روستاهای کوهستانی شهرستان مراغه بوده که با استفاده فرمول کوکران به تعداد ۱۰۰ نمونه انتخاب شده است. نتایج حاصل از ترسیم اطلاعات به‌دست‌آمده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (۳.۷) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (۳.۷) بیانگر آن است که در توسعه اکوتوریسم روستایی شهرستان مراغه با تأکید بر گردشگری پایدار موقعیت استراتژیکی در خانه شماره چهار قرار می‌گیرد و مناسب‌ترین راهبرد برای آن راهبردهای تهاجمی (SO) می‌باشد که در استراتژی‌های تهاجمی که به نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی تأکید دارد.

کلمات کلیدی: اکوتوریسم، روستاهای کوهستانی، مدل SWOT، مراغه.

esmaeili @ pnu.ac.ir

* نویسنده مسئول: فضل اله اسمعیلی

مقدمه

اهمیت گردشگری به‌عنوان وسیله‌ای برای توسعه اجتماعی و اقتصادی است که توسط جامعه بین‌المللی از طریق طرح‌های متعدد به تصویب رسید. وابستگی سنگین خود را از میراث طبیعی و تنوع زیستی و اثر خود را به‌عنوان یک ابزار استراتژیک ایجاد کرده است یک تغییر در ذهن مجموعه‌ای از جامعه، که به دنبال حفاظت از محیط‌زیست به‌عنوان یک عنصر ضروری برای ترویج مقاصد گردشگری است (World Tourism Organization, 2014). یکی از بخش‌هایی که در صنعت توریسم مورد توجه گردشگران و جهانگردان قرار گرفته است، صنعت اکوتوریسم است. توسعه اکوتوریسم می‌تواند با ایجاد فرصت‌های شغلی منافع اقتصادی بی‌شماری را به‌طور مستقیم متوجه مردم بومی کشورها سازد. هم‌چنین اکوتوریسم از بنیان‌های توسعه پایدار جوامع و راهی برای حفظ چشم‌اندازها و ذخایر طبیعی است. بدون آگاهی و شناخت پتانسیل‌ها در هر منطقه، امکان برنامه‌ریزی وجود نخواهد داشت. در واقع شناخت پتانسیل‌های هر منطقه به محقق این امکان را می‌دهد تا بر اساس وضع موجود و توان منطقه متناسب با آن توسعه و جهت آن را شناسایی

کند (رضوانی، ۱۳۸۰: ۳۷). گردشگری روستایی با ارائه جذابیت و ایجاد تمایل در استفاده از فضا و ویژگی‌های محیط روستایی برای گردشگران و همچنین کارکردی جهت بهبود و ارتقاء شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی منطقه میزبان مورد توجه بسیاری واقع شده است (Sharpley, 1997). گردشگری روستایی با ایجاد اشتغال و درآمد به پویایی اقتصاد روستایی کمک کرده و از حجم مهاجرت به شهرها می‌کاهد (Koscak, 1998). روستاهای هدف گردشگری به آن دسته از روستاهایی اطلاق می‌گردد که دارای یک یا چند جاذبه گردشگری اعم از طبیعی، فرهنگی، تاریخی و مذهبی در سطح محلی، منطقه‌ای و یا ملی باشند. در کشور ایران برای رفع چالش‌های توسعه روستایی و ایجاد برخورداری روستائیان از شرایط مطلوب زندگی، استفاده از گردشگری روستایی در نقش مکمل فعالیت‌های کشاورزی در روستاهای هدف گردشگری مورد توجه قرار گرفته است (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران، ۱۳۸۶). کشور ایران که می‌توان آن را کشور چهارفصل نامید، جزو ده کشور برتر جهان در زمینه جاذبه‌های گردشگری می‌باشد (Fennell, 2002: 2).

از اواسط دهه ۱۹۸۰ طبیعت‌گردی ستون اصلی گردشگری کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را تشکیل می‌دهد (Fennell, 2000: 1). واژه اکوتوریسم اولین بار در سال ۱۹۶۵ توسط هنتر در تفکر دوباره به فرهنگ آموزشی و توریسم به اصطلاح توریسم اکولوژی (اکوتوریسم) اشاره نموده و امروزه به‌عنوان مفهومی که بر پایه‌ی ایده حفاظت محیط‌زیست و تولید پایدار بنا گردیده و رواج جهانی یافته است ارائه گردیده است (زندمقدم، ۱۳۸۸: ۲). اهمیت اکوتوریسم در عرصه جهانی به حدی بوده که سازمان ملل سال ۲۰۰۲ را به‌عنوان «سال بین‌المللی اکوتوریسم» نامید. اکوتوریسم که اختصار واژه Ecological Tourism است، برخلاف سایر جنبه‌های توریسم دارای محتوایی چند بعدی است (Higham, 2007: 24). امروزه پدیده گردشگری و اکوتوریسم، به لحاظ درآمدزایی فراوان آن، بسیاری از کشورهای جهان را بر آن داشته است که سرمایه‌گذاری زیادی را به این بخش اختصاص دهند (Tremblay, 2006: 34). گردشگری‌ای که از لحاظ اکولوژیکی پایدار باشد، یعنی به نیازهای فعلی گردشگران طبیعت پاسخ دهد و به حفظ و گسترش فرصت‌های موجود برای آینده بپردازد و به‌جای صدمه زدن به زیست‌بوم (اکولوژی) در جهت پایداری آن تلاش ورزد، اکوتوریسم پایدار خوانده می‌شود (بدری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۵). در جدول شماره ۱ به اصول اکوتوریسم پایدار اشاره شده است.

جدول ۱: اصول اکوتوریسم پایدار

استفاده از منابع پایدار	حفاظت و استفاده از منابع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، بسیار مهم است و موجب ادراک بلندمدت کسب و کار می‌شود.
کاهش بیش‌ازحد مصرف و ضایعات	کاهش بیش‌ازحد مصرف و جلوگیری از هزینه‌های بازسازی صدمات درازمدت زیست‌محیطی و کمک به کیفیت گردشگری.
مدیریت تنوع زیستی	حفظ و ترویج تنوع طبیعی، اجتماعی و فرهنگی برای گردشگری پایدار و ایجاد پایه در درازمدت ضروری است.
مجتمع‌های گردشگری در برنامه‌ریزی	توسعه گردشگری که در چارچوب برنامه‌ریزی استراتژیک منسجم ملی و محلی است. ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی، موجب افزایش قابلیت زنده ماندن طولانی‌مدت گردشگری خواهد شد.
حمایت از اقتصادهای محلی	گردشگری که به پشتیبانی از طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های اقتصادی محلی و هزینه‌های زیست‌محیطی و تخمین سود طولانی‌مدت با اقتصاد و اجتناب از آسیب‌های زیست‌محیطی کمک می‌کند.
جوامع محلی درگیر	مشارکت کامل جوامع محلی در بخش گردشگری نه تنها بیمه‌های اجتماعی و محیط‌زیست را بهبود می‌بخشد بلکه به کیفیت پروژه‌های گردشگری نیز کمک می‌کند.
مشاوره و سهامداران عمومی	مشاوره بین صنعت گردشگری و سازمان‌های جوامع محلی و نهادها در صورتی ضروری است که آنها در کنار یکدیگر و در حل بالقوه تضاد منافع کمک کنند.
آموزش کارکنان	آموزش کارکنان و ادغام گردشگری پایدار به شیوه‌های کار، همراه با استخدام پرسنل در تمام سطوح، و بهبود کیفیت

محصول گردشگری.	
بازاریابی را گردشگران کامل فراهم می‌کنند و مسئولان با توجه به اطلاعات طبیعی و اجتماعی و محیط‌های فرهنگی در مناطق مقصد را افزایش می‌دهند و رضایت مشتری را بهبود می‌بخشند	بازاریابی گردشگری مسئولانه

منبع: Blamey, 2001: 21

در مقوله اکوتوریسم سه معیار مهم باید مدنظر قرار گیرد: ۱- جاذبه‌ها، طبیعت محور باشند. ۲- رابطه متقابل توریست‌ها بر یادگیری و آموزش متمرکز باشد. ۳- مدیریت چنین محیط‌هایی می‌بایست اصول و اقداماتی را دنبال کند که با پایداری اکولوژیکی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی همخوانی داشته باشند (Weaver and Lawton, 2007: 1170). اکوتوریسم در قرن بیست و یکم بسیاری از فضاها را تحت تأثیر قرار داده و الگوی فضایی جدیدی را در نواحی مختلف جغرافیایی ایجاد نماید. در سال‌های کنونی توسعه پایدار نیز به‌عنوان روشی نو مطرح شده تا جوامع بتوانند بدان وسیله درباره‌ی سطح زندگی، عدالت اجتماعی و حفظ منابع بیاندیشند (English Tourism Board, 2000: 78). اکوتوریسم از حیاط وحش و منابع طبیعی استفاده‌ی غیر مصرفی به عمل می‌آورد و غیرمستقیم به حفاظت از منطقه و بهبود وضع اقتصادی مردم محلی کمک می‌کند. اکوتوریسم یک رهیافت مدیریت یافته به کشور یا منطقه‌ی موردنظر ارائه می‌دهد که برای حفاظت در مناطق، مشارکت ساکنین بومی و بازاریابی مناسب اماکن بسیج می‌سازد (WTO, 2005). در اکوتوریسم، بازدید از مناطق بکر طبیعی به نحوی است که با محافظت از اکوسیستم، به شأن جوامع محلی نیز توجه گردد و احترام گذاشته می‌شود (Ricklefs, 2001: 484). اکوتوریسم در سطح بین‌المللی به‌عنوان مفهومی مطرح است که ریشه در حفاظت از منابع طبیعی و آرمانه‌ای توسعه پایدار دارد. براین اساس تمامی محوطه‌های جهانگردی اعم از جنگل‌های طبیعی، پارک‌های ملی و حیات‌وحش، رودخانه‌ها و طبیعت پیرامون آن‌ها، کوهستان‌ها و آبشارها، چشمه‌های آبگرم، چشمه‌های طبیعی، ییلاق‌ها و مناطق ویژه شکار و صید ماهی، دریاها و دریاچه‌ها، سواحل و کرانه‌های پیرامون آن‌ها، زیستگاه‌های طبیعی پرندگان مهاجر و بومی، غارهای طبیعی و به‌ویژه طبیعت بکر درونشان گستره اکوتوریسم به شمار می‌آید (نجفی کانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۲).

کولینگ در سال ۱۹۹۳ اکوتوریسم را نوعی توریسم که بر اساس منابع اکولوژیکی همچون گل، گیاه و جانور استوار است تعریف می‌کند و می‌گوید: اگر اکوتوریسم به‌خوبی مدیریت شود فرایند نیرومندی برای بهره‌وری مالی پایدار بدون ایجاد خسارات به محیط طبیعی خواهد بود بدین ترتیب او دو مفهوم کلی به تعاریف پیشین می‌افزاید؛ اقتصاد و پایداری (ارمغان، ۱۳۸۶: ۸۲). طبیعت‌گردان به دلیل دلبستگی به طبیعت با حداقل امکانات و تجهیزات به گشت‌وگذار و تفرج در طبیعت می‌پردازند و از مواهب الهی موجود در عرصه‌های طبیعی و مناظر زیبا و متنوع و آرامش‌بخش بهره‌مند می‌گردند (جهانیان و زندی، ۱۳۸۹: ۶۲). در این راستا اکوتوریسم گرایشی نوین در صنعت توریسم است، چشم‌اندازها و مناظر زیبای طبیعت از کانون‌ها و جاذبه‌های توریست پذیر این نوع از جهانگردی است لذا اهمیت دادن به نقش آن در حفاظت از محیط‌زیست به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار امری ضروری است. اکوتوریسم یا گردشگری در طبیعت، از گونه‌های مهم گردشگری است که بیشترین سازگاری را با توسعه دارد. در حال حاضر اغلب کشورهای جهان در رقابتی تنگاتنگ و نزدیک، در پی بهره‌گیری از توانمندی‌های کشور خود هستند تا بتوانند سهم بیشتری از درآمد ناشی از صنعت توریسم را به خود اختصاص دهند و با ساده‌ترین شکل ممکن به اشتغال‌زایی بپردازند (مولایی‌هشتجین و خوشنود، ۱۳۸۶: ۱).

پیشینه تحقیق

فوکات^۱ (۲۰۰۳)، در طی تحقیق خود، مدیریت اکوتوریسم مبتنی بر جامعه را نوعی حرکت به سوی پایداری درونتانیلا در مکزیکو بیان کرد. کونتوگورگوپولوس^۲ (۲۰۰۴)، در مقاله‌ای به‌عنوان اکوتوریسم و توریسم متمرکز، وابستگی فضایی و روابط ساختاری می‌گوید که شرکت‌ها باید تفکرات دوری مسیر در اکوتوریسم را از بین برده و شبکه بازار و مکان‌های تفریحی و توریستی را توسعه دهند. آگرووال^۳ (۲۰۰۵)، به مقایسه عملکرد توسعه اکوتوریسم مناطق در کشور هند، سریلانکا و بنگلادش پرداخته است. کابان^۴ (۲۰۰۷)، در مقاله خود با عنوان "ارزیابی عوامل زیست‌محیطی و نقش آن‌ها در توسعه توریسم در آینده" در پژوهش خود نتیجه گرفتند، باینکه این منطقه از امکانات و جاذبه‌های طبیعی برخوردار است و می‌تواند برای اکوتوریسم و حمایت‌های مالی و سازمانی جذاب باشد، اما باید امکانات و خدمات کافی ایجاد شود تا مشارکت محلی را در حفاظت از محیط توانا سازد و چشم‌انداز توریسم پایدار را در آینده بهبود بخشد. هیگانمینگ^۵ (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای به‌عنوان توزیع منافع اقتصادی حاصل از اکوتوریسم مطالعه موردی طبیعت ولونگ برای حفاظت از پانداها در چین، توزیع نابرابر منافع اقتصادی حاصل از اکوتوریسم میان سهامداران و ساکنان روستایی را بیان می‌کند. اوکچ^۶ (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای با عنوان توسعه اکوتوریسم شهری در شهرهای کنیا با رویکرد پایداری، مزایای مختلف اکوتوریسم شهری را مدنظر قرار داده و بیشتر مسائل مربوط به عرضه تسهیلات و تقاضا را مربوط به مقصد می‌داند. جوزی^۷ (۲۰۱۰)، در مقاله‌ای با عنوان ارائه برنامه مدیریت استراتژیک در توسعه اکوتوریسم با استفاده از مدل (SWOT) در جزیره قشم، استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم را با استفاده از این مدل در منطقه موردنظر بیان کرده است. کپیر^۸ و همکاران (۲۰۱۱)، در مطالعه‌ی خود در مورد اثرات محیط‌زیستی و اقتصادی-اجتماعی اکوتوریسم بر مردم محلی در شمال غرب ترکیه، به روش پرسشنامه‌ای و آنالیز SWOT برای مشکلات، قابلیت‌ها و محدودیت‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که منطقه دارای قابلیت معنی‌دار برای اکوتوریسم است و مردم محلی نگرش مثبتی به برنامه‌ریزی اکوتوریسم برای پیشرفت دارند. بوکنیا^۹ (۲۰۱۲)، در تحقیقی با عنوان "کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در تصمیمات توسعه اکوتوریسم" نشان داده اولاً؛ پارک ملی اوگاندا در رتبه‌بندی به سه زیرگروه تقسیم می‌شوند. ثانیاً؛ پارک‌های ملی نواحی غربی کشور در رتبه‌بندی بالاتر از پارک‌های نواحی دیگر قرار دارند. سامات و هارون^{۱۰} (۲۰۱۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان "چالش‌ها در اطمینان توسعه گردشگری پایدار در جزیره لنکاوی" به این نتیجه رسیدند که بخش گردشگری به‌طور قابل توجهی به اقتصاد و توسعه اجتماعی-اقتصادی در جزیره لنکاوی کمک کرد. در همان زمان، این فعالیت عواقب منفی برای محیط‌زیست به ارمغان آورد. جانگک هسیه و فارکانگ^{۱۱} (۲۰۱۳)، در پژوهشی تحت عنوان تجزیه و تحلیل ارتباط اثرات زیست‌محیطی صنعت گردشگری به این نتیجه دست یافت که به‌طور کلی صنعت گردشگری اثرات مخرب زیست‌محیطی بیشتری از سایر بخش‌های خدماتی به‌غیر از زباله‌های صنعتی خطرناک، دارد. همچنین اثرات مخرب آلودگی هوای بخش گردشگری بالاتر از بخش‌های خدماتی دیگر است.

1. Faucat

2. Kontogeorgopoulos

3. Agarowall

4. CabanCaban

5. He guangming

6. Okech

7. JUZI

8. Kiper

9. Bukina

10. Harun & Samat

11. Jung Hsieh & Far kung

کریم پناه (۱۳۸۴)، در پایان‌نامه خود تحت عنوان "تحلیل اکوتوریسم و نقش آن در توسعه استان کردستان" نواحی موجود مستعد توریسم طبیعی را با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی شناسایی و پهنه‌بندی می‌کند. بخشی‌زاده (۱۳۸۷)، در پایان‌نامه خود به‌عنوان "بررسی امکان برنامه‌ریزی توریسم روستایی در روستاهای شهرستان اردبیل" با استفاده از روش برنامه‌ریزی تعاملی با رهیافت ارزیابی مشارکتی روستایی پرداخته است. وارثی و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان "امکان‌سنجی پتانسیل‌های گردشگری در شهر سقز با استفاده از مدل SWOT" به این نتیجه رسیده‌اند که شهر سقز به دلیل داشتن پتانسیل تجاری و بازارچه مرزی و تنوع آب و هوایی قابلیت تبدیل شدن به یکی از قطب‌های گردشگری در غرب کشور را دارا است. بدری و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای تحت عنوان "راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان مریوان" با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی مشارکتی به دنبال ارائه راهبردهایی جهت توسعه اکوتوریسم شهرستان مریوان بوده است. تقوایی و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای تحت عنوان "امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمحال بختیاری" با شناخت قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری و بررسی مشکلات و تنگناهای توسعه گردشگری در ناحیه سامان، پرداخته‌اند. سرایی و شمیشیری (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان بررسی وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنیک SWOT پرداخته‌اند. رفیعی و مجیدی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در روستای قلعه قافه پایین شهرستان مینودشت با استفاده از تکنیک SWOT پرداختند و به این نتیجه رسیدند که راهبرد تهاجمی - توسعه مناسب‌ترین راهبرد برای توسعه گردشگری روستایی در این منطقه می‌باشد.

ایران به دلیل دارا بودن پتانسیل‌های متنوع و گسترده همواره به‌عنوان یکی از کانون‌های گردشگری در قلمرو سرزمینی مطرح بوده است. بدینسان، از میان فرصت‌های گردشگری موجود در کشور، جاذبه‌های طبیعی و چشم‌اندازهای بکر و آب‌وهوای مناسب، زمینه را برای توسعه اکوتوریسم، بیش از دیگر جنبه‌های گردشگری تقویت می‌کند. در این میان شهرستان مراغه واقع در استان آذربایجان شرقی به دلیل موقعیت جغرافیایی، دارای پتانسیل‌های فراوان اکوتوریسم است که تاکنون به دلایل متعدد، استفاده بهینه و پایدار از این فرصت‌ها نشده است. هدف این مقاله جلب توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در زمینه توسعه صنعت گردشگری در شهرستان مراغه جهت مدیریت صحیح این صنعت می‌باشد.

روش تحقیق

روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است. در شیوه توصیفی به مطالعه تجربیات مورد SWOT جهانی و داخلی در زمینه نوشتارهای اکوتوریسم پرداخته شده و در شیوه تحلیلی نیز تکنیک استفاده قرار گرفت. در ابتدا با توجه به منابع و اطلاعات اسنادی موجود و مطالعه میدانی، جاذبه‌ها، امکانات و خدمات گردشگری به‌ویژه در مناطق با قابلیت طبیعت‌گردی در شهرستان مراغه تهیه گردید. به‌منظور تعیین شاخص تقاضای گردشگری در شهرستان، تعداد ۱۰۰ پرسشنامه از سوی مردم و مسئولان تکمیل گردید. در این پرسشنامه جامعه آماری، ساکنین روستاهای کوهستانی شهرستان مراغه می‌باشد که شیوه نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند یا نظری صورت گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان مراغه با مساحت ۲۱۸۵/۶۵ کیلومتر مربع در جنوب غربی استان آذربایجان شرقی قرار گرفته است به طوری که از شمال به شهرستان تبریز و از مشرق به شهرستان‌های هشترود و چاروايماق و بستان‌آباد، از مغرب به شهرستان‌های عجب‌شیر و بناب و از جنوب به شهرستان‌های ملکان و میاندوآب و شاهین‌دژ محدود است. این شهرستان در موقعیت ۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۶ درجه و ۴۴ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این شهرستان از ۲ شهر به اسامی (مراغه و خراجو) و تعداد ۱۶۸ روستا تشکیل شده است. منطقه

مراغه با وسعت ۵۳۸۸ کیلومتر مربع و ارتفاع ۱۴۸۵ متر از سطح آب‌های آزاد در شمال غرب کشور قرار دارد بر اساس ویژگی‌های ساختاری و حوضه‌های رسوبی این منطقه در زون البرز غربی - آذربایجان جای گرفته است. موقعیت منطقه‌ای مراغه به گونه‌ای است که از شمال به تبریز و ارتفاعات سهند و از مشرق به شهرستان هشترود، از مغرب به دریاچه ارومیه و از جنوب به شهرستان میاندوآب محدود است. به‌طور کلی مراغه از دو ناحیه کوهستانی و جلگه‌ای تشکیل شده است. آب‌وهوای شهرستان مراغه به علت وجود جبال سهند در شمال و دریاچه ارومیه در غرب آن تحت تأثیرات مختلفی قرار می‌گیرد. از یک طرف موجب برودت منطقه‌ای هوا و از طرف دیگر کمی ارتفاع و مجاورت با دریاچه ارومیه موجب گرمی آن می‌شود. بعلاوه منطقه تحت تأثیر جریان‌های مرطوب مدیترانه‌ای و به‌طور جزئی جریان‌های سرد سیبری نیز قرار می‌گیرد که نتایج آن به‌صورت ریزش باران و سردی هوا تجلی می‌نماید.

جاذبه‌های اکوتوریسم شهرستان مراغه

پل مردق

پل مردق جزء مهم‌ترین و سالم‌ترین پل‌های تاریخی آذربایجان شرقی و تنها پل این شهرستان است که در لیست آثار ملی به ثبت رسیده است. پل سه‌دهنه مردق، جزء سه پل مهم تاریخی این شهرستان بوده و دارای سیل‌شکن و پایه‌های سنگی از نوع سنگ بومی منطقه (معدن سنجان) و آجرهای قرمز بومی است. این پل بلندترین پل تاریخی شهر مراغه محسوب می‌شود و در گذشته، این شهر را با شهرهای اردبیل و هشترود و روستاهای منطقه مرتبط می‌کرد. این پل در عصر قاجار بر روی رودخانه مردق جای ساخته شده است.

رودخانه صوفی چای

صوفی‌چای از دامنه‌های جنوب غربی کوهستان سهند سرچشمه می‌گیرد و بعد از مشروب کردن باغات و مزارع شهرستان مراغه به سوی شهرستان بناب جریان می‌یابد. بر روی این رودخانه در ۳ کیلومتری شهر مراغه سد علویان احداث شده که در پشت تاج آن دریاچه زیبایی پدید آمده است. این دریاچه و حواشی سرسبز آن از تفرجگاه‌های مهم منطقه محسوب می‌شود. حواشی رودخانه صوفی چای را باغات سرسبزی فراگرفته و محیط دلپذیری را برای تفرج و گذران اوقات فراغت فراهم آورده است. در آب‌های این رودخانه به مقدار قابل توجهی ماهی قزل‌آلا وجود دارد.

سد علویان

سد علویان در قسمت شمالی مراغه در مسیر رودخانه صوفی چای و کوهپایه‌های سهند قرار گرفته است. این سد در سال ۱۳۷۴ به دست آقای هاشمی رفسنجانی رئیس‌جمهور وقت به مرحله بهره‌برداری رسیده دارای ۶۰ میلیون مترمکعب حجم آب می‌باشد و فاصله آن از شهرستان مراغه ۳/۵ کیلومتر است. کل مساحتی که این سد و حوزه آبرگیری آن در بر گرفته ۲۷۳ هکتار بوده و حوضچه آن به طول ۳/۵ کیلومتر و عرضه آن ۱/۵ کیلومتر می‌باشد عمق بستر این سد ۶۰ الی ۷۰ متر و ارتفاع تاج سد از کف رودخانه ۷۵ متر و عرض آن ۱ کیلومتر می‌باشد. این سد از نوع خاکی با هسته رسی می‌باشد. از مجموع ۱۲۶ میلیون مترمکعب آب قابل تنظیم این سد ۲۵ میلیون مترمکعب به مصرف شرف و بقیه آن مورد مصرف اراضی کشاورزی شهرهای مراغه و بناب قرار می‌گیرد. ضمناً این سد علاوه بر تأمین آب شرب مراغه و زمین‌های و کشاورزی، آب موردنیاز کارخانجات کاوه سودا و کاغذسازی را هم تأمین می‌کند.

غار آهکی کبوتر (هامپوئیل)

غار کبوتر که تقریباً در ۸ کیلومتری مراغه واقع گردیده است در جنوب دامنه سهند در مجموعه سازندهای دوران دوم زمین‌شناسی در رسوبات دولومیتی، آهکی و مارنی مروط به سازند الیکا در اثر نفوذ آب‌های سطحی در طی زمان‌های طولانی غاری با ویژگی‌های منحصربه‌فردی با ورودی تالار مانند به ارتفاع بیش از ۱۰ متر و چاه‌های به عمق حدود ۱۰۰ متر یکی از غارهای منحصربه‌فرد می‌باشد که نیازمند مطالعه و کاوش می‌باشد.

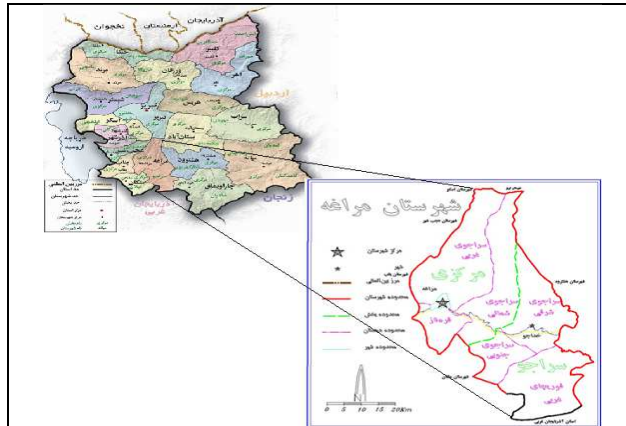
کوه سهند

کوه سهند با دامنه‌های سرسبز و پر از گل و ریحان خود شامه‌نواز گردشگران بوده و برای صعودکنندگان خاطره‌ای خوش را به یادگار می‌گذارد. شقایق‌های صحرایی و آلاله‌های روئیده شده در دامنه‌های این کوه که از جمله گونه نادر لاله واژگون هستند، منظره جالبی را برای گردشگران و میهمانان تداعی می‌کند. وجود ۱۸۵ گونه پرنده بومی و مهاجر، وجود پستانداران متعدد، گونه‌های متنوع و نادر گیاهی و آبی، دامنه سهند و جلگه‌های آن را به یکی از زیستگاه‌های مهم حیات وحش تبدیل کرده و دیدن هر کدام از آن‌ها برای گردشگران جالب و خاطره‌انگیز است. کوه سهند علاوه بر جاذبه‌های دیدنی موجب رونق کشاورزی، دامداری و کندوداری در این منطقه شده و سرسبزی قسمت زیادی از آذربایجان شرقی و مراغه مدیون این کوه است. وجود چشمه‌های متعدد در قله و دامنه‌های آن که مشهورترین آن‌ها "گوموش بلاغی"، "پری" و "گوران بلاغی" است، طراوت‌بخش هوای مراغه بوده و موجب سیرابی درختان، باغات و مراتع این شهرستان می‌شود. در این کوه چشمه‌ای وجود دارد که روستاییان اطراف و به‌ویژه ایلات عشایر محلی و اهالی روستای نوای مراغه برای شکرگزاری از این نعمت الهی همه‌ساله در اولین پنجشنبه تیرماه جهت شکرانه و قربانی گوسفند به‌سوی این چشمه می‌روند. کوه سهند با ۱۳۰ هزار هکتار مراتع ییلاقی علاوه بر سرسبزی موردعلاقه گردشگران دارای گونه‌های گیاهی خوش خوراک مثل شبدر و یونجه است و دامنه‌های آن مرتع و چراگاه بسیار مناسبی برای دام‌های دامداران ایلات و عشایر است. دامداران منطقه و عشایر استان‌های آذربایجان شرقی و غربی از ۱۵ خردادماه هر سال به مدت سه ماه برای ییلاق‌گذرانی به دامنه‌های سهند روی می‌آورند. دامنه‌های این کوه به علت داشتن گل‌های فراوان بهترین محل جهت تولید عسل است و عسل تولیدشده در این منطقه از شهرت بخصوصی برخوردار است. سرمای زیاد در طول مدت زمستان و برف زیاد در این کوه مانع رشد درختان و درختچه‌ها شده ولی تیره‌های مختلف گیاهی که همگی به‌صورت علفی پایا و یک‌ساله هستند، در مراتع و چمن‌زارهای سهند به‌وفور یافت می‌شود. کوه سهند با ۳۷۰۷ متر ارتفاع در ۳۴ کیلومتری شمال شرق شهرستان مراغه واقع شده و رشته‌ای از سلسله جبال البرز است.

ژئوسایت فسیلی مراغه

محدوده مورد مطالعه در جنوب کوه‌های سهند و شرق مراغه بین طول‌های جغرافیائی ۳۰'، ۴۶° و ۲۳'، ۴۶° شرقی و عرض‌های جغرافیائی ۷۷'، ۳۷° و ۲۰'، ۳۷° شمالی واقع شده است. نهشته‌های فسیل‌دار مراغه به طور گسترده در محدوده‌ای با وسعت بیش از ۳۰۰ km با روند شمالی - جنوبی و محدود ۵۰۰ km با روند شرقی - غربی پخش شده‌اند. کوه آتش‌فشانی خاموش سهند با ارتفاع ۳۵۶۲ متر، توسط این رسوبات که از اطراف به تبریز، مراغه، میانه منتهی می‌شود محاط شده است. طبقات استخوان‌دار مراغه دارای فسیل‌های مهره‌داران اواخر دوران سوم می‌باشند، این طبقات از دیرباز مورد توجه مسافران و محققان خارجی بوده، در سال ۱۸۴۰ توسط مسافران روسی مورد توجه قرار گرفته، و اولین جمع‌آوری این فسیل‌ها توسط «آبیخ» روسی در سال ۱۸۵۷ انجام گرفته است. در طی میلیون‌ها سال گذشته جانوران و گیاهان زیادی می‌زیسته‌اند که آثار آن‌ها در لایه‌های رسوبی به‌صورت سنگواره دیده می‌شود. دانش بررسی و مطالعه سنگواره‌ها دیرینه‌شناسی نامیده می‌شود که یکی از شاخه‌های مهم علوم زمین بوده زیرا تنها با شناخت سنگواره‌ها است که تعیین سن نسبی لایه‌های رسوبی، تفکیک دوره‌های زمین‌شناسی، تفسیر محیط‌های مختلف رسوبی، بررسی تغییرات صفحات تکنونیک، تعیین آب‌وهوای گذشته و تعیین زمان تشکیل منابع معدنی و نفت و گاز به‌منظور اکتشاف این ذخایر امکان‌پذیر می‌گردد. در این میان شاخه دیرینه‌شناسی مهره‌داران به خاطر منحصر به فرد (به جهت شرایط ویژه فسیل شدن) و قابل لمس بودن برای اکثر مردم از ویژگی خاصی برخوردار است در اکثر کشورهای پیشرفته دیرینه‌شناسی مهره‌داران به لحاظ ارزش علمی آن‌ها به‌عنوان میراث ارزشمند تاریخ گذشته حیات، تنوع زیستی دیرینه و ابزار دقیق در روشن‌سازی زوایای تاریک علم انسان‌شناسی اهمیت ویژه‌ای یافته و در جمع‌آوری و حفاظت آن‌ها توجه زیادی مبذول می‌گردد و کشور ما دارای چنین ذخایر ارزشمند بوده و در نتیجه توجه بیشتری را می‌طلبد. منطقه

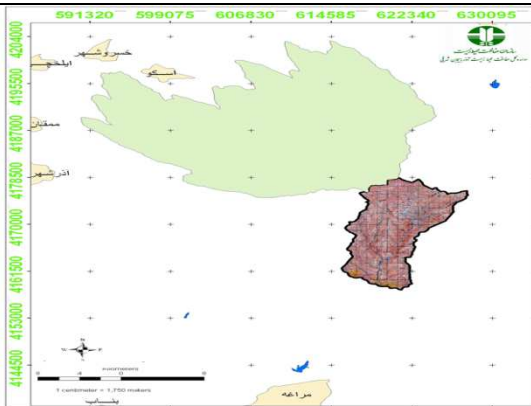
فسیلی مراغه با وجود فسیل‌های مهره‌دار از دیرباز مورد توجه متخصصین علم دیرینه‌شناسی بوده و با توجه به گسترش و غنای فسیل مهره‌دار، منطقه مراغه جزء مناطق پنجگانه فسیل مهره‌دار جهان به شمار می‌رود، بر اساس قوانین موجود سازمان حفاظت محیط‌زیست مسئولیت حفاظت از فسیل‌های مهره‌دار را به‌عنوان آثار طبیعی و ذخایر ژنتیکی تنوع زیستی دیرینه کشور بر عهده دارد و به‌عنوان سازمانی که می‌تواند بر اساس قانون تحت عنوان آثار طبیعی ملی، این ثروت‌های معنوی کشور را حفاظت نمایی تنها ارگانی می‌باشد که عهده‌دار این مسئولیت خطیر شده است.

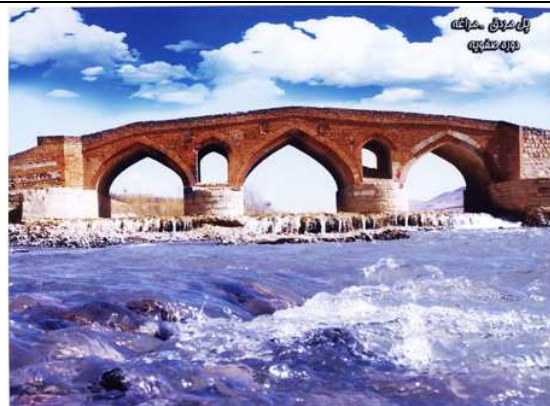
موقعیت جغرافیایی شهرستان مراغه

توپوگرافی شهرستان مراغه

موقعیت رودخانه صوفی چای

پل مردق

غار آهکی کبوتر (هامپونیل)

سد علویان

شکل ۱: جاذبه‌های توریستی شهرستان مراغه

بحث و نتایج

در مرحله اول که مرحله ورودی است، پس از بررسی‌ها و پیمایش صورت گرفته با استفاده از تکنیک دلفی، نظرات اساتید و متخصصین گردشگری در مورد نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها در خصوص قابلیت و پتانسیل‌های اکوتوریسمی شهرستان مراغه با تأکید بر توسعه پایدار گردشگری، ضریب (میزان اهمیت این عوامل در توسعه گردشگری پایدار) و رتبه (میزان اهمیت این عوامل در توسعه اکوتوریسم پایدار در شهرستان مراغه) آن‌ها گردآوری شده و پس از محاسبه مجموع امتیاز نهایی آن‌ها، در نهایت ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (جدول ۲) و عوامل خارجی (جدول ۳) استخراج شد.

جدول ۲: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی حاکم بر پتانسیل‌های اکوتوریسمی روستاهای شهرستان مراغه

نقاط قوت بالقوه (S)			امتیاز وزنی
وزن	درجه بندی		
۰.۰۸۱	۳.۵	S۱ داشتن آداب و رسوم و فرهنگ غنی محلی و وجود صنایع دستی متنوع و جذاب در روستاهای شهرستان	۰.۲۸۳۵
۰.۰۸۳	۴.۵	S۲ وجود چشم‌اندازهای جغرافیایی مناسب و پرجاذبه مانند چشمه‌های طبیعی، گونه‌های گیاهی	۰.۳۷۳۵
۰.۰۷۶	۳.۵	S۳ بالا بودن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش توسعه گردشگری	۰.۲۶۶
۰.۰۹۲	۵	S۴ بافت تاریخی و معماری کوهستانی، زیبا، جذاب، منحصربه‌فرد و کم‌نظیر روستاها	۰.۴۶
۰.۰۸	۳.۵	S۵ وجود ارتفاعات و قله مرتفع برای فعالیت‌های تفریحی از جمله کوهنوردی و ...	۰.۲۸
۰/۰۴	۲	S۶ وجود صنایع دستی از قبیل: قالی، گلیم، گبه، جاجیم	۰/۰۸
۰/۰۳	۳	S۷ وجود میوه‌های سردسیری از جمله: سیب، انگور و ...	۰/۰۹
نقاط ضعف بالقوه (W)			امتیاز وزنی
وزن	درجه بندی		
۰.۰۷	۳.۵	W۱ پایین بودن سطح تسهیلات بهداشتی و خدماتی در مناطق گردشگری	۰.۲۴۵
۰.۰۷۹	۳.۵	W۲ نبود تنوع در ارائه امکانات رفاهی و اقامتی با کیفیت	۰.۲۷۶۵
۰.۰۸۴	۴	W۳ وضعیت نامناسب بافت خانه‌ها با توجه به عدم ساماندهی و مرمت بافت خانه‌ها	۰.۳۶۶
۰.۰۷۵	۴	W۴ عدم مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح و مشارکت مردم در استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های موجود روستاهای مراغه	۰.۳
۰.۰۶۴	۳.۵	W۵ نبود آگاهی ساکنین روستاها از مزایای اکوتوریستی و آثار تکاثری آن	۰.۲۲۴
۰.۰۶۱	۲.۵	W۶ ضعف در پوشش باندهای صداوسیما	۰.۱۵۲۵
۰.۰۸۲	۳.۵	W۷ ضعف در زیرساخت‌های توریستی لازم روستاها جهت توسعه شتابان اکوتوریستی	۰.۲۸۷

۰.۲۹۲	۴	۰.۰۷۳	W۸ نبود محافظ و نگهدارنده جهت جلوگیری از تخریب آثار با ارزش گردشگری
۳.۷۷۶	۴۸.۵	۱	جمع

منبع: بررسی‌های میدانی و محاسبات نگارندگان

تحلیل سوات از نظر متخصصین و مسئولان نشان می‌دهد که مؤلفه‌های مانند بافت تاریخی و معماری کوهستانی، زیبا، جذاب، منحصربه‌فرد و کم‌نظیر با امتیاز وزنی ۰.۴۶ به‌عنوان مهم‌ترین نقاط قوت روستاهای شهرستان مراغه شناخته شده است، وجود چشم‌اندازهای جغرافیایی مناسب و پرجاذبه مانند چشمه‌های طبیعی، گونه‌های گیاهی با امتیاز وزنی ۰.۳۷۳۵ در اولویت دوم و در نهایت مؤلفه‌های مانند داشتن آداب و رسوم و فرهنگی غنی محلی و وجود صنایع دستی متنوع و جذاب در روستاهای شهرستان مراغه و وجود ارتفاعات و قله مرتفع برای فعالیت‌های تفریحی از جمله کوهنوردی و ... به ترتیب با امتیاز وزنی ۰.۲۸۳ و ۰.۲۸ در اولویت‌های بعدی قرار دارند. در حالی که مؤلفه‌ی وضعیت نامناسب بافت خانه‌ها با توجه به عدم ساماندهی و مرمت بافت خانه‌ها با امتیاز وزنی ۰.۳۶۶ به‌عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف پیش روی اکوتوریسم شهرستان مراغه شناخته شده است، عدم مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح و مشارکت مبنای استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های موجود روستاها با امتیاز وزنی ۰.۳ در اولویت دوم قرار دارد و نبود محافظ و نگهدارنده جهت جلوگیری از تخریب آثار با ارزش گردشگری با امتیاز وزنی ۰.۲۹۲ در اولویت آخر قرار دارد (جدول شماره ۲).

جدول ۳: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی حاکم بر پتانسیل‌های اکوتوریسمی روستاهای شهرستان مراغه

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	فرصت‌ها (O)
۰.۱۹۲۵	۳.۵	۰.۰۵۵	O۱ افزایش توجه بخش دولتی و خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری
۰.۲۳۲	۴	۰.۰۵۸	O۲ وجود اختلاف دمای نسبی با سایر مراکز سکونتگاهی به هنگام تابستان که شرایط مطلوب آب و هوایی را برای توریست‌ها و گردشگران ایجاد می‌کند.
۰.۱۴۱	۳	۰.۰۴۷	O۳ ارتباط کالبدی-فضایی راه خانه‌ها به درون یکدیگر برای امان ماندن از حمله دشمنان در گذشته
۰.۴۶۵	۵	۰.۰۹۳	O۴ استقبال سرمایه‌گذاران نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه برای سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم به دلیل وجود امکانات و زیرساخت‌های محیطی
۰.۲۸۸	۴	۰.۰۷۲	O۵ افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم
۰.۴۱۵	۵	۰.۰۸۳	O۶ تصویب قوانین و مقررات حمایتی از این صنعت و وجود ردیف‌های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم
۰.۲۰۶۵	۳.۵	۰.۰۵۹	O۷ وجود هوای پاک و طبیعت تقریباً عاری از صنایع آلاینده در منطقه همچنین محیطی آرام از لحاظ آلودگی‌های صوتی و ...
۰.۰۹	۲.۵	۰.۰۳۶	O۸ مورد توجه قرار گرفتن توریسم و اکوتوریسم توسط برخی مسئولین منطقه به‌عنوان راه‌کاری جهت توسعه مراکز روستایی
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	تهدیدها (T)
۰.۱۱۱	۳	۰.۰۳۷	T۱ از بین رفتن جاذبه‌های اکوتوریستی در اثر بی‌توجهی به منابع و بهره‌برداری نامعقول از منابع
۰.۱۰۵	۲.۵	۰.۰۴۲	T۲ صدمه به محیط‌زیست طبیعی و درختان و اکوتوریسم منطقه توسط برخی گردشگران و احساس نارضایتی ساکنین روستاها از ورود توریست به منطقه
۰.۰۶۶	۳	۰.۰۲۲	T۳ امکان تأثیر نامطلوب کالبدی-محیطی بر بافت موجود تاریخی روستاها از طریق متاثر شدن از گردشگران
۰.۲۱۶	۴	۰.۰۵۴	T۴ عدم وجود تنوع کافی در کارکردها و فعالیت‌های توریستی روستاهای شهرستان مراغه مبتنی بر خواسته‌ها و نیازهای گردشگری توریست‌ها و اکوتوریست‌ها
۰.۰۶۹	۳	۰.۰۲۳	T۵ کمبود آب برای کشاورزی منطقه
۰.۲۷۴۵	۴.۵	۰.۰۶۱	T۶ راه‌های ارتباطی نامناسب و ناهموار

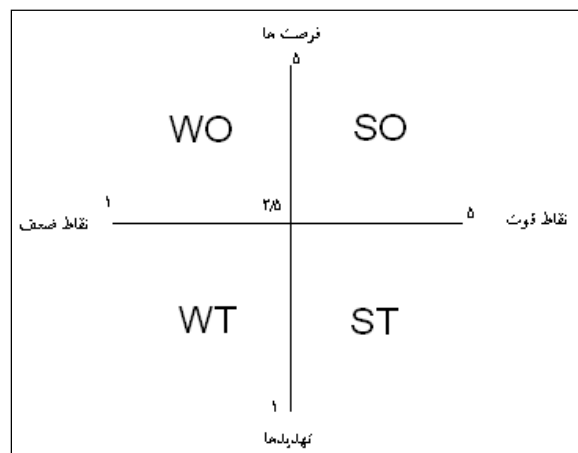
۰.۱۶۸	۳.۵	۰.۰۴۸	TV مهجور ماندن روستاها به علت عدم اعتبارات کافی از سوی نهادها و مسئولین ذی ربط
۰.۱۰۸	۳	۰.۰۳۶	T۸ وجود مخاطرات طبیعی و زیست محیطی
۰.۱۹۶	۳.۵	۰.۰۵۶	T۹ عدم سرمایه گذاری بخش خصوصی در نقاط اکوتوریستی
۰.۱۴۷	۳	۰.۰۴۹	T۱۰ عدم تبلیغات کافی برای سامان بخشیدن به وضعیت نامطلوب گردشگران
۰.۲۷۶	۴	۰.۰۶۹	T۱۱ عدم تخصیص اعتبارات کافی از سوی سازمان های دولتی در بخش اکوتوریسم روستایی
۰.۱۱۱	۳	۰.۰۳۷	جمع

منبع: بررسی های میدانی و محاسبات نگارندگان

بر اساس نظر متخصصین و محاسبات صورت گرفته، مهم ترین فرصت های که برای اکوتوریسم روستایی شهرستان مراغه با رویکرد توسعه پایدار وجود دارد عبارتند از: استقبال سرمایه گذاران نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه برای سرمایه گذاری در بخش اکوتوریسم به دلیل وجود امکانات و زیرساخت های محیطی با امتیاز وزنی ۰.۴۶۵. به عنوان مهم ترین فرصت شناخته شده است، تصویب قوانین و مقررات حمایتی از این صنعت و وجود ردیف های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم با امتیاز وزنی ۰.۴۱۵. به عنوان دومین فرصت و افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم با امتیاز وزنی ۰.۲۸۸. در اولویت بعدی قرار دارد. در عین حال تهدیدها و چالش های پیش روی اکوتوریسم روستایی شهرستان مراغه وجود دارد از جمله: عدم تخصیص اعتبارات کافی از سوی سازمان های دولتی در بخش اکوتوریسم روستا با امتیاز وزنی ۰.۲۷۶. به عنوان مهم ترین تهدید و چالش پیش روی اکوتوریسم منطقه می باشد، راه های ارتباطی نامناسب و ناهموار با امتیاز وزنی ۰.۲۷۴۵. به عنوان دومین تهدید و عدم وجود تنوع کافی در کارکردها و فعالیت های توریستی روستایی شهرستان مراغه مبتنی بر خواسته ها و نیازهای گردشگری توریست ها و اکوتوریست ها با امتیاز وزنی ۰.۲۱۶. در اولویت بعدی قرار دارد (جدول شماره ۳).

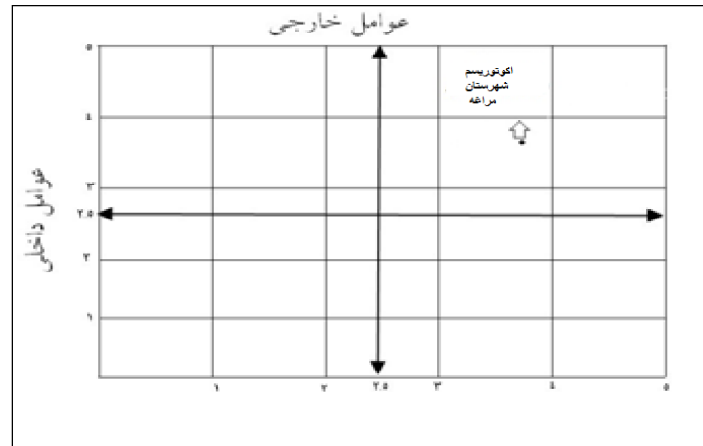
تعیین موقعیت استراتژیک و تدوین راهبردها و اولویت بندی آن ها

هدف از این مرحله، تعیین راهبردهای قابل اجرا است. جهت تعیین راهبردهای اجرایی از ماتریس داخلی و خارجی و همچنین نظرات متخصصین امر و با استفاده از طیف لیکرت استفاده شد. سپس اقدام به کمی سازی مطالعات میدانی و پرسشنامه های مبتنی بر نظر کارشناسان و غیره گردید. به طوری که در محاسبات مربوط به ماتریس QSPM اگر نتایج حاصل در هر یک از چهار ربع ماتریس سوات قرار بگیرد شرایط ذیل در تعیین نوع استراتژی را خواهیم داشت:

شکل ۲: انواع استراتژی های ممکن بر اساس نمرات کلی ماتریس های عوامل داخلی و خارجی

نتایج حاصل از ترسیم اطلاعات به دست آمده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (۳.۷) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (۳.۷) بیانگر آن است که در توسعه اکوتوریسم روستایی شهرستان مراغه با تأکید بر گردشگری پایدار موقعیت استراتژیکی در خانه شماره ۴ قرار می‌گیرد و مناسب‌ترین راهبرد برای آن راهبردهای تهاجمی می‌باشد (شکل ۳).

شکل ۳: موقعیت استراتژیکی توسعه اکوتوریسم روستایی شهرستان مراغه با تأکید بر گردشگری پایدار

نتیجه‌گیری

اکوتوریسم، به‌عنوان رویکردی جدید برای توسعه همزیستی انسان و اجتماع، به‌منظور بهره‌وری اقتصادی، در توسعه‌ی مناطق جایگاه خاص و مناسبی یافته است. از اینرو مناطق دارای چشم‌اندازهای طبیعی به‌واسطه وضعیت جغرافیایی و زیست‌محیطی از نظر اقلیمی و توپوگرافی و هیدرولوژیکی جاذبه‌های ویژه‌ای را به وجود می‌آورد. در نتیجه، توجه به این شاخه نوپای صنعت گردشگری در مناطق شهری و پیرامونی ضروری است، زیرا گنجینه‌ی پتانسیل‌های اکوتوریسم موجود، می‌تواند این مناطق را به قطب‌های گردشگری در پهنه قلمرو وسیع جغرافیایی تبدیل کند تا از طریق تقویت ظرفیت‌ها، زمینه برای شکل‌گیری شبکه‌های گردشگری در منطقه تحقق یابد. امروزه در سطح جهانی گردشگری پدیده‌های اجتماعی اقتصادی است که در طول توانسته است جایگاه قابل توجهی را در مبادلات اقتصادی و «صنعت» دهه‌های اخیر تحت عنوان فرهنگی ایفا نماید و به‌عنوان یک صنعت درآمدزا مورد ارج فراوان قرار گیرد. ولی متأسفانه مشاهده می‌شود که با وجود انواع جاذبه‌های توریستی خصوصاً جاذبه‌های تاریخی، امکانات متناسب با پتانسیل‌های گردشگری شهرستان ایجاد نگردیده است.

در همین راستا راهبردهای توسعه اکوتوریسم در مناطق روستایی شهرستان مراغه به شرح زیر تدوین می‌شود:

- اهتمام در شناسایی، حفاظت، پژوهش، مرمت، احیاء، بهره‌برداری و معرفی میراث فرهنگی شهرستان
- ارتقاء توان گردشگری از طریق ایجاد اشتغال، گسترش زیرساخت‌ها و امکانات اولیه در کانون‌های گردشگری شهرستان
- تلاش جهت مشارکت بخش خصوصی و تعاونی به‌منظور مشارکت در فعالیتهای حوزه میراث فرهنگی و گردشگری
- گسترش اعطای مجوزهای کاربری و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی با هدف سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی به‌منظور بهره‌مندی مناسب از تسهیلات صندوق احیاء و بهره‌برداری بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی
- ایجاد زیرساخت‌های گردشگری در مناطق دارای جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی شهرستان
- بالا بردن سطح آموزش در بخش دولتی و خصوصی در امر گردشگری از طریق ایجاد و راه‌اندازی موسسات آموزشی

- تنوع بخشی در بالا بردن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش توسعه توریسم و اکوتوریسم؛
- بازنگری نسبت به برنامه و حمایت دولت در راستای توسعه گردشگری
- بازنگری به نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات گردشگری و اولویت دهی به روستاهای هدف
- تشکیل کارگروه توسعه سرمایه گذاری در گردشگری روستایی با مسئولان مرتبط و کارآفرینان، دعوت از سرمایه گذاران داخلی و خارجی و ایجاد تسهیلات و امتیازهای ویژه سرمایه گذاری
- احداث پارکینگ در محل های مناسب و نزدیک به جاذبه های توریستی
- تهیه ضوابط و مقررات جامع گردشگری؛ مقررات فرهنگی، تأسیساتی، حمل و نقل، و ...
- ایجاد نمایشگاه دائمی عکس و اسلاید و نمایش فیلم ویدئویی از جاذبه های روستایی شهرستان مراغه در پایانه های مسافرتی
- برگزاری جشنواره های فصلی برای معرفی آداب و رسوم و جاذبه های روستایی شهرستان مراغه

منابع

- ارمغان، سیمین (۱۳۸۶)، توریسم و نقش آن در جغرافیا؛ تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر.
- بخشی زاده حسن (۱۳۸۷)، بررسی امکان برنامه ریزی توریسم روستایی در روستاهای شهرستان اردبیل (مورد مطالعه: روستای وکیل آباد سردابه)، پایان نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، استاد راهنما: مهدی طالب، دانشگاه تهران.
- بدری، سیدعلی و همکاران (۱۳۹۰)، راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان مریوان، فصلنامه پژوهش های روستایی، سال دوم، شماره دوم، دانشگاه تهران.
- تقوایی، مسعود (۱۳۹۱)، امکان سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمجال و بختیاری، فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال دوازدهم.
- جهانیان، منوچهر، زندی، ابتهال (۱۳۸۹)، بررسی پتانسیل های اکوتوریسم مناطق کویر و بیابانی اطراف استان یزد، با استفاده از الگوی تحلیل سوات، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۴.
- رحمانی، بیژن و همکاران (۱۳۸۹)، امکان سنجی توسعه پایدار در شهر ملایر با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال اول، شماره ۳.
- رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۰)، نقش اکوتوریسم در حفاظت محیط زیست، مجله محیط شناسی، شماره ۳۱.
- رفیعی، معصومه و مجیدی، افسانه (۱۴۰۰)، امکان سنجی توسعه اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستایی قلعه قافه پایین شهرستان مینودشت)، فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، سال دوم، شماره ۱، بهار، پیاپی ۵، صص ۷۵-۵۹.
- زنده مقدم، محمدرضا (۱۳۸۸)، بررسی توانمندی های دشت کویر به عنوان ژئوپارک بزرگ ایران مرکزی و نقش آن در توسعه پایدار استان سمنان، فصلنامه جغرافیایی آمایش، شماره ۶.
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران (۱۳۸۶)، پروژه سند ملی توسعه و مدیریت طبیعت گردی در کشور. چاپ اول، تهران.
- سرایبی، محمدحسین و شمشیری، مسلم (۱۳۹۲)، بررسی وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنیک SWOT، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی. شماره ۱.
- کریم پناه، رفیق (۱۳۸۴)، تحلیل اکوتوریسم و نقش آن در توسعه منطقه ای استان کردستان، کارشناسی ارشد جغرافیای طبیعی گرایش اقلیم شناسی در برنامه ریزی محیطی، دانشگاه تربیت مدرس.
- مولایی هشتجین و خشنود الف، ناصر (۱۳۸۶)، اکوتوریسم و توسعه در عملکرد مسلط جزایر خارک و خارکو، مجموعه مقالات همایش منطقه ای جغرافیا، گردشگری و توسعه پایدار، اسلامشهر، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.
- نجفی کانی و همکاران (۱۳۸۸)، امکان سنجی توسعه اکوتوریسم در مناطق روستایی با استفاده از مدل تحلیلی SWOT، نمونه موردی: شهرستان آمل، جغرافیا (نشریه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال ششم، شماره ۱۹، ۱۸.
- وارثی، حمیدرضا و همکاران (۱۳۸۹)، امکان سنجی پتانسیل سقز با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال دوم، شماره سوم.

- Aggarwal, A. (2005), Liberalisation, Multinational Enterprises And Export Performance: Evidence From Indian Manufacturing, Working Paper, No. 79.
- Blamey, R. K., (2001), Principles of ecotourism. In D. B. Weaver (ED) The encyclopedia of ecotourism. New York: Cabia publishing, pp. 5-22.
- Cabancaban Annadel & Lydia (2007), Planning for sustainable tourism in southern Pulau Banggi: An assessment of biophysical tourism in southern Pulau Banggi: An assessment of biophysical.
- English Tourism Board, (2000), "The green light: a guide to sustainable tourism", London Auther.
- Faucat, A. (2003), Community-based ecotourism management moving towards sustainability, inventanilla, oanaca, mexice. Ocean coaskal management, 45: 511-529.
- Fennell, David. (2000), Ecotourism, an Introduction, Rutledge, London and New York.
- He guangming (2008), Distribution of Economic Benefits from Ecotourism: A Case Study of Wolong Nature Reserve for Giant Pandas in China" environment management, 42.
- Jozi, (2010), presentation of strategic: management plan in ecotourism development through SWOT (case study Qeshm.)
- Jung Hsieh, Hsin & Far Kung, Shian (2013), The linkage analysis of environmental impact of tourism Industry, The 3rd International Conference on Sustainable Future for Human Security SUSTAIN 2012 Procedia Environmental Sciences 17 (2013) 658 – 665.
- Kiper, T Ozdemir, G and Sahlam, C. (2011), Environmental, Socio- Cultural and Economical Effects of Ecotourism Perceived by the Local People in the Northwestern Turkey (A Case Study: Kiykoy), Scientific Research and Essays, 6(19), PP: 4009-4020.
- Kontogeorgopoulos, nick (2004), Ecotourism and mass tourism in Southern Thailand: Spatial interdependence, structural connections, and staged authenticity" geojournal, 61.
- Koscak M. (1998), Case study: Integral development of rural areas, tourism and village renovation, Trebnje, Slovenia. Tourism Management, Vol. 19, No. 1, pp. 81-86.
- Okech, (2009), Developing urban ecotourism in Kenyan cities: A sustainable approach" journal of ecology and natural environment, vol. 1(1).
- Ricklefs, Robert, E., (2001), The Economy of Nature, freeman, New York.
- Samat, Narimah & Harun, Norhidayah, (2013), Urban Development Pressure: Challenges in Ensuring Sustainable Tourism Development in Langkawi Island, PSU-USM International Conference on Humanities and Social Sciences, Proceed ia- Social and Behavioral Sciences 91(2013) 385– 394.
- Sharpley J. R. (1997), Rural Tourism: An introduction. ITP, London.
- Tremblay, P., (2006), Desert Tourism Scoping Study, Desert Knowledge CRC, Report 12, Australia, Charles Darwin University.
- Weaver. D, B. Lawton, L, J., (2007), "Twenty Yearson: The State of Contemporary Ecotourism Research", Tourism Management, 28, pp 1168-1179.
- World Tourism Organisation, (2005), "Creating an institutional environment conducive to increasing foreign investment and sustainable development united nation's conference trade and development", Ghana.
- World Tourism Organization (UNWTO) – A Specialized Agency of the United Nations, International Forum on Sustainable Development of Tourism and Innovation Cartagena de Indias, Colombia, 24 June (2014).